

Motion till riksdagen 2023/24:2876

av Rasmus Ling m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2023/24:117 Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra allvarliga brott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en parlamentarisk utredning för att skapa en sammanhållen politik på tvångsmedelsområdet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår den del i propositionen som rör att använda hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning i preventivt syfte.
3. Riksdagen avslår den del i propositionen som rör att använda husrannsakan och undersökning på annat ställe inom preventivlagens tillämpningsområde.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydligare reglera användningen och hanteringen av överskottsinformation och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra regelverket för överskottsinformation mer enhetligt och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en domstol bör fatta beslut i ärenden enligt inhämtningslagen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen avslår den del i propositionen som rör att knyta ett tillstånd till preventiv hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning till en person.

Motivering

Även om det går att konstatera att preventiva och hemliga tvångsmedel varit ett effektivt verktyg i Polismyndighetens arbete så krävs det tydliga ramar och begränsningar för att trygga rättssäkerheten. En ständig avvägning måste göras mellan effektivitet och proportionalitet.

I en tidigare motion betonade Miljöpartiet vikten av att kontinuerligt utvärdera lagstiftningen om hemliga tvångsmedel samt att användningen av överskottsinformation måste begränsas och förtydligas. Miljöpartiet vill återigen belysa vikten av att lagstiftning som gör så pass stora ingrepp i den personliga integriteten kontinuerligt utvärderas och kontrolleras, särskilt när man väljer att utöka brottskatalogen till ekonomiska brott, dvs. brott som inte riskerar att skada individens hälsa eller personliga säkerhet. De nya tvångsmedel som regeringen introducerar är även mer ingripande än de som föreslogs i höstas.

Den allvarliga brottslighet vi ser i dag lockar ofta genom ekonomiska incitament. Att i ett tidigt skede kunna förhindra ekonomisk brottslighet innan det spiller över i våldsamma konflikter kan vara av stor vikt. Användningen av hemliga tvångsmedel måste dock alltid vara proportionerlig i förhållande till intrången i den personliga integriteten, någonting som blir svårare att bedöma och kontrollera i och med regeringens utökning av både brottskatalogen och de hemliga tvångsmedlen.

Det finns en större risk att individer som inte har någonting med allvarlig brottslighet att göra utsätts för hemliga tvångsmedel när polisen har möjlighet att knyta rumsavlyssning, kameraövervakning och dataavläsning till en person. Det föreligger således ett ännu större behov av att kontrollera användningen av överskottsinformation när andelen oskyldiga som utsätts förväntas öka. Miljöpartiet anser därför att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att skapa en sammanhållen och säker rättspolitik.

En enhetlig lagstiftning

Ramverket för de preventiva och hemliga tvångsmedlen är i dagsläget svåröverskådligt och onödigt komplext. När det gäller tvångsmedel som gör allvarliga intrång i den personliga integriteten är det viktigt att vanliga människor förstår hur lagstiftningen tillämpas och hur de kan påverkas av den. Det är även viktigt att utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv skapa en enhetlig lagstiftning där det inte råder tvivel om hur denna bör tillämpas. Flertalet remissinstanser har lyft denna problematik kontinuerligt under regeringens kriminalpolitiska arbete. Ramverkets utformning blir än mer svåröverskådlig när lagstiftningstakten är hög.

Många av de repressiva åtgärder som regeringen vill implementera kan komma att få en kumulativ effekt. Det är alltså oklart hur lagstiftningen kommer att samvariera och vilka konsekvenser detta kommer att få. Från ett rättssäkerhetsperspektiv är det av yttersta vikt att lagstiftning inte får oväntade negativa konsekvenser. Detta blir otroligt svårbedömt när man implementerar ny lagstiftning innan tidigare lagstiftning hunnit utvärderas. Därför anser Miljöpartiet att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att skapa en sammanhållen rättspolitik.

Den utökning av hemliga tvångsmedel som regeringen föreslår är betydligt mer invasiv och integritetskränkande än de som föreslogs i proposition 2022/23:126 Hemliga tvångsmedel – effektiva verktyg för att förhindra och utreda allvarliga brott, särskilt med avseende på den utökade brottskatalogen och det tidiga skede som tvångsmedlen föreslås användas i. Miljöpartiet anser att fler tvångsmedel kan vara användbart för Polismyndighetens brottsbekämpande arbete men att det är alldeles för tidigt för att göra den bedömningen.

I stället för att förhastat sig borde regeringen först utvärdera de hemliga tvångsmedel som polisen redan har tillgång till i dag. En utredning med ett utpräglat

integritetsperspektiv bör genomföras för att kunna avgöra huruvida en utvidgning av de hemliga tvångsmedlen är att anse som både rimlig och nödvändig. Miljöpartiet avstyrker därför regeringens förslag om att fler tvångsmedel ska göras tillgängliga.

Hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning i preventivt syfte

Miljöpartiet anser, liksom flera remissinstanser, att hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning inte är proportionerligt innan dess att en förundersökning inletts. Dessa tvångsmedel utgör extra stora intrång i den personliga integriteten, eftersom det inte föreligger någon konkret brottsmisstanke samt att kretsen individer som omfattas är betydligt större. Tvångsmedlen är även att anse som mindre precisa när de används i preventivt syfte, eftersom åtgärdens behov och proportionalitet inte går att redogöra för på ett uttömmande sätt, någonting även Lagrådet framför i sin kritik.

Miljöpartiet anser inte att de riktlinjer som ligger till grund för användningen av hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning i preventivt syfte är tillräckligt precisa, och avstyrker därför den delen av regeringens proposition.

Husrannsakan och undersökning på annat ställe inom preventivlagens tillämpningsområde

Som tidigare nämnts anser Miljöpartiet att tvångsmedelskatalogen inte bör utökas förrän redan etablerade tvångsmedel utretts ordentligt. Innan behovet utreds är det oproportionerligt och svårt att avgöra vilka effektivitetsvinster som ytterligare tvångsmedel medför. Vidare finns redan möjlighet att genomföra husrannsakan i preventivt syfte. Miljöpartiet menar även att den kritik som framförs av JO, att preventivlagens låga kravställning kan leda till upplevda trakasserier eller otillbörlig kontroll från statens sida, är att särskilt beakta.

Miljöpartiet väljer därför att avstyrka förslaget i dess nuvarande form.

Användningen av överskottsinformation bör regleras tydligare

Redan innan brottskatalogen och mängden tvångsmedel utökades fick regeringens förslag kritik för att det på ett undermåligt sätt reglerade användningen av överskottsinformation. I och med att man nu introducerar nya, mer invasiva och mindre precisa tvångsmedel, samtidigt som man inkluderar ekonomiska brott där individers säkerhet inte hotas är det nu av ännu större vikt att på ett tydligt sätt reglera och begränsa användningen av överskottsinformation.

Det finns stora avvägningar att göra när det kommer till användandet av överskottsinformation. Å ena sidan kan det te sig icke-intuitivt att myndigheter inte skulle få använda sig av information gällande allvarlig brottslighet på grund av att informationen erhållits genom hemliga tvångsmedel då tillståndet beviljades för ett annat ändamål. För att förhindra allvarlig brottslighet och vända den samhällstrend vi ser i dag krävs det att de brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att utnyttja sina resurser till fullo. Å andra sidan måste det finnas tydliga begränsningar och riktlinjer för hur man använder

information som oavsiktligt framkommer. En alldeles för låg ribba kan leda till att överskottsinformation används på ett integritetskränkande och rättsosäkert sätt, särskilt med avseende på det tidiga stadium som hemliga tvångsmedel används i och den utökning av brottskatalogen man föreslår.

Hemlig rumsavlyssning, dataavläsning, husrannsakan, undersökning på annat ställe och på distans är alla tvångsmedel som samlar information på ett mindre precist sätt. Mängden känslig information och dess omfång kommer att vara betydligt större än tidigare. En större andel människor som inte har någonting med brottslighet att göra kommer att få sina personliga uppgifter insamlade utan sin vetskap. Denna information kommer i sin tur att hanteras olika av olika myndigheter. Åklagarmyndigheten hanterar information enligt rättegångsbalken och preventivlagen, medan övriga myndigheter hanterar information enligt inhämtningslagen.

För att säkerställa att känslig information hanteras och bedöms på ett rättssäkert sätt måste det finnas ett enhetligt regelverk, annars riskerar man att använda oerhört känslig information på ett godtyckligt och rättsosäkert sätt. Det är Miljöpartiets mening att användningen och hanteringen av överskottsinformation bör följas upp och utvärderas samt att regelverket bör göras mer enhetligt.

Domstol bör fatta beslut i ärenden enligt inhämtningslagen

Regeringen föreslår att Åklagarmyndigheten ska fatta beslut i ärenden enligt inhämtningslagen även för det utökade tillämpningsområdet. Miljöpartiet anser att det vore lämpligare om ärenden i stället hanteras av domstol, detta eftersom Åklagarmyndigheten inte uppfyller kravet på oberoende som EU-domstolen ställer upp. Miljöpartiet är inte ensamma om att lyfta detta. Samma kritik lyfts av både JO och JK, som menar att förslaget bör analyseras mer genomgående innan man kan konstatera att Åklagarmyndigheten uppfyller kraven på oberoende myndighet. De betonar även att beslut i liknande ärenden inom EU i praxis fattas av domstol, inte åklagare.

Miljöpartiet menar att den utökning av både brottskatalog och tvångsmedel som man gör ställer ytterligare krav på oberoende samt på att Sverige efterföljer sina internationella åtaganden. Att domstol fattar beslut i ärenden enligt inhämtningslagen ter sig lämpligare för att uppfylla dessa krav.

Att knyta hemliga tvångsmedel till person kan drabba oskyldiga

Att ett tillstånd till preventiv hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning ska få knytas till person kommer att ha allvarliga konsekvenser för individers integritet och kan komma att drabba oskyldiga. När ett tillstånd knyts till en person blir det hemliga tvångsmedlet mindre precist. Det finns inget sätt att kontrollera vem personen interagerar med, vilket kan leda till att man i onödan allvarligt kränker oskyldiga personers rätt till privatliv. Det kan komma att drabba individer som inte har något som helst med kriminalitet att göra. Att de ska utsättas för hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning enbart för att de interagerar eller bor med en person som de inte har en aning om är kriminell är att betrakta som väldigt ingripande. Det kan inte anses proportionerligt att nyttja denna åtgärd i kombination med den utökade brottskatalogen. Det handlar om en alltför svag brottsmisstanke i ett alldeles för tidigt skede för att kunna motivera så pass

integritetskränkande medel. Mängden överskottsinformation och oskyldiga som drabbas är grovt problematisk.

Miljöpartiet avstyrker därför förslaget att ett tillstånd till preventiv hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och motsvarande hemlig dataavläsning ska kunna knytas till person.

Rasmus Ling (MP)

Camilla Hansén (MP)

Jan Riise (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Amanda Lind (MP)

Ulrika Westerlund (MP)